

**Udhëzime për
përdorimin e gjuhës së pakicave
në mediat elektronike**

Tetor 2003

**Udhëzime për
përdorimin e gjuhës së pakicave
në mediat elektronike**

Tetor 2003

Të gjitha informatat nga kjo broshurë lirisht mund t'i kopjoni; vlerësojmë të gjitha referencat nga ky burim.

ISBN 10: 90 - 7598908 – 3

ISBN 13: 978-90-75989-08-3

Për informata më të hollësishme ju lutemi të kontaktoni:

Zyra e Komisarit të Lartë për pakica kombëtare

Prinsessegracht 22

2514 AP The Hague

Tel: +31 (0)70 312 5555

Fax: +31 (0)70 346 5213

E-mail: hcnm@hcnm.org

www.osce.org/hcnm/

HYRJA

Në vendimet e marra në Helsinki, në korrik të vitit 1992, Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Europë (OSBE) themeloi postin e Komesarit të Lartë për pakica kombëtare (*HCNM*) si “një instrument për parandalimin e konflikteve në fazën sa më të hershme”. Ky mandat u krijua më tepër si rezultat i situatës në ish Jugosllavi, për të cilën disa frikësoheshin se mos po përsëritet diku tjetër në Europë, posaçërisht në shtetet që ndodhen në tranzicion drejt demokracisë, gjë që mund të rrëronte premtimin e paqes dhe prosperitetit të paraparë me Kartën e Parisit, për një Europë të Re të miratuar nga Kryetarët e Shteteve dhe Qeverive në nëntor të vitit 1990.

Komesari i parë i Lartë, z. *Max van der Stoel* e filloi detyrën e tij më 1 janar 1993. Duke shfrytëzuar përvojën e tij personale si ish deputet në Parlament; Ministër i punëve të jashtme të Hollandës, Përfaqësues i përhershëm i Kombeve të Bashkuara dhe një kohë të gjatë si avokat i të drejtave të njeriut, z. *van der Stoel* u përqëndrua në mosmarrëveshjet e shumta midis pakicave dhe autoriteteve shtetërore në Europë, të cilat, sipas tij, kishin tendencë të shkallëzohen. Që nga 1 korriku 2001, pasardhës i tij është diplomati suedez, Ambasadori *Rolf Ekéus*, i cili gjatë periudhës së tranzicionit post-komunist ishte aktiv në Konferencën e sigurimit dhe bashkëpunimit në Europë (KSBE). Ai gjithashtu është shumë i njohur për punën e tij në kontrollin e armëve dhe çarmatimin, sidomos gjatë postit të Kryesuesit ekzekutiv të Komisionit Special të Kombeve të Bashkuara në Irak *UNSCOM*, ku ai ishte në krye të inspektorëve për armatim mes viteve 1991 dhe 1997. Duke punuar qetë dhe me mjete diplomatike, *HCNM* vite me radhë ka qenë i kyçur në mbi se 12 shtete, përfshirë këtu Shqipërinë, Kroacinë, Estoninë, Greqinë, Hungarinë, Kazakistanin, Kyrgistanin, Letoninë, ish Republikën Jugosllave të Maqedonisë, Moldavinë, Rumuninë, Serbinë dhe Malin e Zi, Sllovakinë dhe Ukrainën. Angazhimi ka qenë i përqëndruar pikësepari në situata ku individët që u përkasin grupeve kombëtare/etnike përbëjnë mazhorancën në një shtet, por janë pakicë e konsiderueshme në një shtet tjetër (shpesh herë shtet fqj), zgjojnë interesimin e autoriteteve qeveritare në çdo shtet dhe formojnë burim ose bile edhe konflikt potencial të tensionimit ndër-shtetëror. Realisht, tensionime të këtilla kanë definuar një pjesë të madhe të historisë Europiane.

Gjatë marrjes me thelbin e tensioneve që përfshijnë pakicat kombëtare, *HCNM* i qaset këtyre çështjeve si veprues i pavarur, i paanshëm dhe kooperativ. Megjithëse *HCNM* nuk është mekanizëm mbikqyrës, ai vendos standardet ndërkombëtare, të cilat çdo shtet i ka pranuar si kornizë parimore për analiza dhe bazament të rekomandimeve të veçanta. Në këtë kontekst, është me rëndësi të kujtojmë obligimet e ndërmarra nga të gjitha shtetet pjesëmarrëse të OSBE, posaçërisht ato të Dokumentit të Kopenhagës

nga Konferenca mbi dimensionin njerëzor të vitit 1990, në Kreun IV të të cilit qartëson në hollësi standardet që kanë të bëjnë me pakicat kombëtare. Të gjitha shtetet e OSBE gjithashtu duhet t'i përmbahen obligimeve të Kombeve të Bashkuara mbi të drejtat e njeriut, duke përfshirë edhe të drejtat e pakicave, e për më tepër, numri më i madh i shteteve të OSBE obligohen edhe me standardet e Këshillit të Europës.

Gjatë periudhës mbi dhjetë vjeçare të aktiviteteve të shumta, *HCNM* ka identifikuar disa çështje dhe tema që përsëriten dhe janë bërë temë e vëmendjes së tij në shumë shtete në të cilat ka qenë i angazhuar. Midis këtyre çështjeve janë edhe ato të arsimit të pakicave dhe përdorimi i gjuhëve, si çështje me rëndësi të jashtzakonshme për ruajtjen dhe zhvillimin e identitetit të individëve që u përkasin pakicave kombëtare. Si çështje e tretë periodike e cila ka lindur në një sërë situatash në të cilat ka qenë i kyçur *HCNM* është çështja e formave të pjesëmarrjes efektive të pakicave në qeverisjen e shteteve. Me synimin për të arritur një zbatim të përshtatshëm dhe koherent të të drejtave relevante të pakicave në sferën e OSBE, *HCNM* kërkoi nga Fondacioni i marrëdhënieve ndëretnike i themeluar në vitin 1993 (organizatë joqeveritare që tani nuk funksionon më), të realizojë aktivitete të avancuara për përkrahjen e *HCNM* – për bashkimin e tri grupeve të ekspertëve të pavarur të pranuar në nivel ndërkombëtar, për të elaboruar tri pakot e rekomandimeve:

Rekomandimet e Hagës mbi të drejtën e arsimit të pakicave kombëtare (1996); Rekomandimet e Oslos mbi të drejtën e gjuhësisë të pakicave kombëtare (1998); dhe Rekomandimet e Lundit mbi pjesëmarrjen efektive të pakicave kombëtare në jetën publike (1999).

Këto rekomandime parimisht shërbyen si referenca për përpiluesit e ligjeve dhe politikës në shumë shtete. Rekomandimet janë në dispozicion (në disa gjuhë) falas në Zyrën e *HCNM*, kurse mund të gjinden edhe në version elektronik, në veb-faqen www.osce.org/hcnm/documents/recommendations.

Një çështje tjetër që zgjoi interesimin e *HCNM*, është përdorimi i gjuhës(ve) së pakicave si mjet komunikimi në mediat elektronike. Shumë shtete kanë ndërmarrë hapa për të kufizuar këtë përdorim, zakonisht me anë të miratimit të legjislaturës, me anë të përcaktimit të kuotave mbi kohëzgjatjen e emisionit në gjuhë të caktuar (zakonisht gjuhën e mazhorancës e cila paraqet gjuhën “zyrtare” apo “shtetërore”) – përvojë që ka krijuar reagime negative midis pakicave në një sërë shtetesh, në atë masë që mundësitë e transmetimit në fakt janë të kufizuara.

Në mars të vitit 2001, gjatë takimit plotësues mbi Dimensionin njerëzor të OSBE për lirinë e të shprehurit, shumë shtete anëtare të OSBE shprehën interesim të madh mbi çështjet lidhur me mediat dhe pakicat. Më vonë gjatë muajit të njejtë, në takimin e

Këshillit të përhershëm, disa delegacione kërkuan që *HCNM* dhe Përfaqësuesi i OSBE mbi lirinë e mediave të merren me këto çështje duke bashkëpunuar midis vete.

Në kërkim të përgjigjes mbi këto brenga, *HCNM* vendosi të ndërmarrë dy procese paralele dhe plotësuese me theks në përdorimin e gjuhëve si mjet komunikimi në mediat elektronike. Proçesi i parë është një analizë e përvojës shtetërore në rajonet e përfshira nga OSBE për sqarimin e fakteve themelore (para së gjithash lidhur me legjislaturën, rregulloret parimore dhe jurisprudencën vendimtare) që kanë të bëjnë me gjuhët e pakicave në mediat elektronike. Analiza u bë me kërkesën e Komesarit të Lartë sipas Programit mbi ligjin dhe politikën e mediave komparative në Qendrën për studime socio-juridike, në kolexhin *Wolfson*, Universiteti i Oksfordit dhe Instituti për të drejtën e informimit, Universiteti i Amsterdemit. Rezultatet nga këto hulumtime janë në dispozicion në formë elektronike në <http://www.ivr.nl/staff/mcgonagle.html>. Gjatë proçesit të dytë, një proçes i veçantë por ngusht i lidhur, *HCNM* (në bashkëpunim të ngushtë me Zyrën e përfaqësuesit të OSBE për lirinë e mediave) së bashku me organizatat përgjegjëse ndërkombëtare, u angazhuan në një proçes për analizën e përmbajtjes së veçantë të dispozitave relevante të instrumenteve të zbatueshme ndërkombëtare (dhe përvojën gjyqësore të rastit relevant). Në mars të vitit 2002, *HCNM* konvokoi takimin fillestar të ekspertëve, ku përfshiheshin përfaqësues të organizatave relevante ndërkombëtare, si dhe individë të pavarur dhe veprimtarë joqeveritarë me ekspertizë të veçantë në këtë fushë. Një takim tjetër ekspertësh, i bazuar në një dokument të autorizuar, u mbajt në qershor 2003, për të diskutuar pakon e Udhëzimeve për përdorimin e gjuhës të pakicave në mediat elektronike. Në bazë të kësaj pune, në vjeshtë të vitit 2003, ekspertët e pavarur u dakorduan për Udhëzimet përcjellëse.

Ekspertët e pavarur ishin:

Znj. *Julia Apostle* (kanadeze) referente juridike, Neni 19, Britani e Madhe; Dr. *Elena Chernyavska* (ukrainase), Kryesuese e projekteve *CEE*, *MADP*, Instituti European për Media, Gjermani; znj. *María Amor Martín Estébanez* (spanjolle), hulumtuese dhe këshilltare, Qendra për Studime socio-juridike, Universiteti i Oksfordit, Britani e Madhe; prof. *Karol Jakubowicz* (polak), ekspert, Këshilli transmetues kombëtar i Polonisë; z. *Mark Lattimer* (britanez), drejtor, Grupi ndërkombëtar i të drejtave të pakicave, Britani e Madhe; z. *Tarlach McGonagle* (irlandez), hulumtues/botues, Instituti i të drejtës së informimit (*IviR*), Universiteti i Amsterdemit, Hollandë; prof. *Tom Moring* (finlandez), Shkolla Suedeze e shkencave shoqërore, Universiteti i Helsinkit, Finlandë; prof. *Monroe Price* (amerikan), Shkolla juridike Kardozo, Nju Jork, dhe bashkë-drejtor në Programin mbi të drejtën dhe politikën e mediave

komparative, Qendra për studime socio-juridike, Universiteti i Oksfordit, Britani e Madhe.

Gjatë dy takimeve gjithashtu janë marrë të dhëna të vlefshme nga komunikimet që pasuan me Sekretariatit e Këshillit të Europës; Shërbimin juridik të Komisionit Europian; Zyrën e Komisarit për zhvillim demokratik të Këshillit të shteteve të Detit Baltik, dhe Zyrën e përfaqësuesit të OSBE për lirinë e mediave.

Përderisa standardet ekzistuese mbi të drejtat e pakicave janë pjesë e të drejtave të njeriut, pikënisja e konsultimeve midis ekspertëve ishte të merret parasysh pëlqimi i shteteve me të gjitha obligimet e të drejtave të njeriut, sidomos lirinë nga diskriminimi. Gjithashtu u konsiderua që synimi përfundimtar i të gjitha të drejtave të njeriut është zhvillimi i plotë dhe i lirë i personalitetit individual njerëzor, në kushte të barabarta. Rrjedhimisht, u supozua që shoqëria civile duhet të jetë e hapur e ndryshueshme dhe në këtë mënyrë të integrojë të gjithë individët, duke përfshirë edhe ata që u përkasin pakicave kombëtare. Veç kësaj, përderisa qëllimi i qeverisjes së mirë dhe demokratike është të jetë në shërbim të nevojave dhe interesave të gjithë popullatës, konsiderohet se të gjitha qeveritë duhet të synojnë që në kuadër të legjislacionit të tyre, të gjithë personave, duke përfshirë edhe pjesëtarët e pakicave kombëtare, t'u sigurojnë mundësitë maksimale të qasjes në media, në marrjen dhe dhënien e informacioneve edhe në gjuhën e tyre kombëtare. Kjo, *inter alia*, rrjedh nga parimet e pluralizmit, tolerancës e botëkuptimit të gjërë dhe nga roli i veçantë i mediave të pavarura dhe pluraliste, gjë që është kusht themelor për shoqëritë e lira, të hapura dhe demokratike.¹

Qëllimi i udhëzimeve përcjellëse siç ishin Rekomandimet e Hagës, Oslos, dhe Lundit para tyre, është që të inkurajojnë shtetet dhe të lehtësojnë miratimin e masave specifike për zbutjen e tensioneve që kanë të bëjnë me pakicat kombëtare dhe në këtë mënyrë të ndihmojnë qëllimin përfundimtar të *HCMN* për parandalimin e konfliktit. Është përvoja e *HCMN* dhe përputhshmëria me standardet ndërkombëtare e cila bën që kjo të ndiqet në mënyrë të hapur dhe gjithpërfshirëse, që synon të përshtasë – dhe të integrojë në shoqërinë më të gjërë – diapazonin e kërkesave të shprehura dhe dallimet ekzistuese. Kjo maksimalisht shton dhe kontribuon në kohezionin shoqëror.

Në kërkim të sqarimit të përmbajtjes së të drejtave ekzistuese, Udhëzimet synojnë të furnizojnë shtetet me ca këshilla praktike për zhvillimin e politikave dhe ligjeve, duke

¹Shih, p.sh. *Handyside kundër Britanisë së Madhe*, Vendimi i Gjykatës Europiane për të Drejtat e Njeriut më 7 dhjetor 1976, Seria A, Nr.24, par.49. Shih poashtu preambulën në Dokumentin nga Takimi i Kopenhagës në 1990 të Konferencës për Dimensionin Human në të cilin Shtetet Anëtare të OSBE-së shprehën përkushtimin e tyre për idealin e demokracisë dhe pluralizmit.

respektuar plotësisht dokumentet dhe frymën e standardeve të dakorduara ndërkombëtare, të cilat mund të ekuilibrojnë dhe të plotësojnë nevojat dhe interesat e të gjitha pjesëve të popullatës, duke përfshirë edhe ato të personave që u takojnë pakicave gjuhësore. Duke pasqyruar në mënyrë të denjë standardet ndërkombëtare, Udhëzimet u kushtojnë më tepër kujdes situatave reale në shtete të ndryshme – duke përfshirë edhe perceptimin e cenueshmërisë (dhe dëshirën e vazhdueshme për përparimin) e gjuhëve të caktuara. Për të mundësuar udhëzimet e mëtutjeshme mbi situatat praktike dhe duke marrë shembull nga përvoja pozitive e identifikuar në raportin e përvojës së shtetit, jepen propozime për mënyrat në të cilat shtetet mund të plotësojnë obligimet e tyre kur bëhet fjalë për pakicat gjuhësore.

Kwto Udhëzime janë destinuar gjithashtu edhe për t'u lexuar dhe zbatuar në kontekst të zhvillimeve teknologjike në mediat moderne elektronike me mundësitë e shtuara për përdorimin e më tepër gjuhëve në fushën e komunikimit. Roli i rëndësishëm i tregut të lirë për sigurimin e një mediumi elektronik të pavarur dhe me shumëllojshmëri të begatshme poashtu pasqyrohet në Udhëzimet të cilat mundësojnë alternativa për realizimin e obligimeve që kanë të bëjnë me përdorimin e gjuhës së pakicës përmes sektorit elektronik publik dhe privat.

Udhëzimet ndahen në katër nën-tituj që përmbledhin shtatëmbëdhjetë udhëzimet individuale në formë të parimeve të përgjithshme, politikave, rregullativave dhe promovimin e gjuhëve të pakicave. Të gjitha udhëzimet duhet të shpjegohen në përputhje me Parimet e përgjithshme në Pjesën I. Në Pjesën II, është krijuar nevoja që shtetet të zhvillojnë politikë dhe ligje në këtë fushë e për këtë arsye janë dhënë edhe udhëzime. Pastaj janë definuar edhe disa parametra mbi kufijtë e rregullores së lejueshme. Në pjesën përfundimtare, për promovimin e gjuhës së pakicave propozohen një numër alternativash. Hollësitat e çdo rekomandimi apo udhëzimi janë dhënë në shënimet sqaruese që janë bashkangjitur. Këtu mund të gjehen referenca të shpejta mbi standardet relevante ndërkombëtare.

Shpresohet se Udhëzimet do të përdoren gjithandej dhe do të distribuohen anembanë.

UDHËZIME PËR PËRDORIMIN E GJUHËS SË PAKICAVE NË MEDIAT ELEKTRONIKE

I. PARIMET E PËRGJITHSHME

1) Liria e të shprehurit

Liria e të shprehurit të çdo individi, përfshirë këtu edhe individët që u përkasin pakicave kombëtare, nënkupton të drejtën për të pranuar, kërkuar dhe dhënë informacione dhe ide në një gjuhë dhe mediumin që ata vetë do të zgjedhin pa ndërhyrje dhe pavarsisht nga kufijtë.

Ushtrimi i kësaj lirie mund të varet vetëm nga ato kufizime të cilat janë në pajtim me të drejtën ndërkombëtare.

2) Shumëllojshmëria kulturore dhe gjuhësore

Shtetet duhet të garantojnë lirinë e zgjedhjes duke krijuar rrethana në të cilat idetë dhe informacionet e ndryshme mund të demonstrohen me ndihmën e përdorimit të gjuhëve të ndryshme.

3) Ruajtja e identitetit

Të gjithë personat, përfshirë këtu edhe ata që u përkasin pakicave kombëtare, kanë të drejtë të ruajnë dhe zhvillojnë identitetin e tyre me anë të përfshirjes dhe përdorimit të gjuhëve të tyre në dhe përmes mediave elektronike.

4) Barazia dhe mosdiskriminimi

Të gjithë personat përfshirë edhe ata që u përkasin pakicave kombëtare, kanë të drejtë të gëzojnë lirinë e të shprehurit dhe të ruajnë e të zhvillojnë identitetin e tyre në dhe përmes mediave elektronike, në kushte të barabarta dhe pa qenë të diskriminuar. Shtetet duhet të ndër marrin masa konkrete, aty ku është e domosdoshme, për të siguruar barazinë efektive të personave me përkatësi minoritare kur bëhet fjalë për përdorimin e gjuhëve të tyre në mediat elektronike.

II. POLITIKA

- 5) Shtetet duhet të zhvillojnë politikë e cila do të merret me përdorimin e gjuhëve të pakicave në mediat elektronike. Politika duhet të bazohet në vërtetimin e nevojave të personave që u përkasin pakicave kombëtare për ruajtjen dhe zhvillimin e identitetit të tyre.

Në zhvillimin dhe zbatimin e një politike të këtillë, personat që u përkasin pakicave kombëtare duhet të gëzojnë pjesëmarrje efektive, si në proceset këshilluese ashtu edhe në përfaqësimin e tyre në institucionet dhe trupat relevantë.

- 6) Organet e pavarura rregullative duhet të jenë përgjegjëse për zbatimin dhe fuqizimin e politikës shtetërore. Organet e këtilla duhet të formohen dhe duhet të funksionojnë në mënyrë transparente.
- 7) Politika shtetërore duhet të përkrahë shërbimin publik elektronik i cili mundëson një diapazon të gjërë dhe të balancuar të programeve me kualitet të lartë informativ, arsimor, kulturor dhe zbavitës që, *inter alia*, të plotësojë nevojat e personave që i përkasin pakicave kombëtare. Shtetet duhet të ruajnë, kurse aty ku është e domosdoshme duhet të krijojnë kushte financiare, teknike dhe të tjera për shërbimin publik të transmetuesve, që të realizojnë detyrat e tyre në këtë fushë.
- 8) Politika shtetërore duhet të lehtësojë formimin dhe mirëmbajtjen e mediave elektronike në gjuhën e tyre nga personat që u përkasin pakicave kombëtare.

III. RREGULLATIVA

- 9) **Pranueshmëria e rregullativës**

Shtetet mund të vendosin rregullat e mediave elektronike për mbrojtjen dhe promovimin e lirisë së të shprehurit, shumëllojshmërinë kulturore dhe gjuhësore, ruajtjen dhe zhvillimin e identitetit kulturor dhe për respektimin e të drejtave ose rregullativave të të tjerëve. Rregullativat e këtilla, përfshirë këtu edhe liçencimin, duhet të përshkruhen me ligj, në bazë të kritereve objektive dhe jodiskriminuese dhe nuk duhet të synojnë kufizimin apo të kenë efektin e kufizimit të emisionit në gjuhët e pakicave.

10) **Promovimi i gjuhëve**

Duke rregulluar përdorimin e gjuhës në mediat elektronike, shtetet mund të promovojnë përdorimin e gjuhëve të zgjedhura. Masat për promovimin e një ose më tepër gjuhëve nuk duhet të kufizojnë përdorimin e gjuhëve të tjera. Shtetet nuk mund të ndalojnë përdorimin e asnjë gjuhe në mediat elektronike. Masat për promovimin e çfarëdo gjuhe në mediat elektronike nuk duhet të dëmtojnë gëzimin e të drejtës së personave që u përkasin pakicave kombëtare.

11) **Proporcionaliteti i rregullores**

Çdo rregullore, qoftë ajo rekomanduese apo dënuese, duhet të ndjekë një qëllim legjitim dhe duhet të jetë në proporcion me atë qëllim. Gjatë vlerësimit të proporcionalitetit të çdo rregulloreje, duhet të merren parasysh faktorët e veçantë që kanë të bëjnë me natyrën e mediave dhe mjedisin më të gjerë shoqëror. Faktorët e tillë përfshijnë:

- **Natyrën dhe qëllimet e masave**, duke përfshirë potencialin e tyre për të kontribuar në kualitetin dhe ekuilibrimin e programimit, në kërkim të mbrojtjes dhe promovimit të lirisë së të shprehurit, larmisë kulturore dhe gjuhësore, dhe ruajtjen dhe zhvillimin e identitetit kulturor.
- **Kontekstin ekzistues politik, social dhe fetar**, duke përfshirë larminë kulturore dhe gjuhësore, strukturat e qeverisjes dhe karakteristikat rajonale.
- **Numrin, shumëllojshmërinë, shtrirjen gjeografike, karakterin, funksionin dhe gjuhët e shërbimeve elektronike në dispozicion – qoftë publike, private apo të huaja – në të gjitha nivelet (nivele nacional, rajonal dhe lokal)**. Kostoja financiare e shërbimeve të ndryshme për spektatorët, mundësitë teknike të pranimit, si dhe kuantiteti dhe kualiteti i transmetimit, që të dyja në kontekst të planifikimit të intervaleve kohore dhe llojin e programimit, janë të rëndësishme për t'u marrë parasysh.
- **Të drejtat, nevojat, dëshirat e shprehura dhe natyra e spektatorëve**, duke përfshirë numrin e tyre dhe përqëndrimin gjeografik, në të gjitha nivelet (atë nacional, rajonal dhe lokal).

12) **Kufizimet e përkthimit**

Transmetimi në gjuhën e pakicës nuk duhet të varet nga imponimi i kriterëve të papërshtatshme ose të tepruara të përkthimit, sinkronizimit, post-sinkronizimit ose titllimit.

13) **Transmetimi tej kufitar**

Marrja e lirë e transmetimeve tej kufitare, qoftë të drejtpërdrejta ose me anë të mjeteve për ritransmetim ose riemitim, nuk duhet të ndalohe në bazë të gjuhës.

Transmetimi i emisionit të huaj në gjuhën e pakicës nuk e mohon obligimin e shtetit që të ndihmojë emisionet e produktionit vendas në atë gjuhë dhe nuk e arsyeton redukimin e kohëzgjatjes së emisionit në atë gjuhë.

IV. PROMOVIMI I GJUHËVE MINORITARE

14) **Përkrahja shtetërore**

Shteti duhet të përkrahë transmetimin në gjuhët e pakicave. Kjo mund të arrihet mer anë të, *inter alia*, dispozitave mbi qasjen në transmetim, subvencioneve dhe ndërtimin e mundësive për transmetimin në gjuhët e pakicave.

15) **Qasja në transmetim**

Shtetet duhet të mundësojnë qasje kuptimplotë në ndjekjen e transmetimeve në gjuhën e pakicave përmes, *inter alia*, ndarjes së frekuencave, krijimit dhe përkrahjes së transmetuesve dhe planifikimit të programeve. Prandaj, duhet të merret parasysh numri, koncentrimi gjeografik, dhe vendosja e personave që u përkasin pakicave kombëtare, si dhe nevojat dhe interesat e tyre.

Transmetimi i emisioneve në gjuhën e pakicave, në nivel rajonal dhe lokal, nuk e arsyeton transmetimin në nivel mbarështetëror me përjashtim të programit në gjuhën e pakicave, përfshirë këtu edhe pakicat e shpërndara.

A. FREKUENCAT

- Gjatë ndarjes së liçencave, shtetet duhet të mundësojnë dhënien e frekuencave për transmetimet e tërësishme ose të pjesërishme në gjuhën e pakicave.
- Shtetet duhet të kenë parasysh mundësimin e “kanaleve të hapura” – domethënë, mjetet e transmetimit të programit që përdorin frekuencat e njejta, të ndara midis disa grupeve gjuhësore përbrenda hapësirës së shërbimit – aty ku ekzistojnë kufizimet teknike mbi numrin e frekuencave në dispozicion dhe/ose grupet të cilat nuk kanë burime të mjaftueshme për të mbajtur shërbimet e veta.

B. TRANSMETUESIT

- Shtetet duhet të përcaktojnë kriteret e duhura për shërbimet elektronike publike ose shtetërore duke u mbështetur në dispozitat e transmetimit në gjuhën e pakicave.
- Shtetet gjithashtu duhet të kenë parasysh krijimin e kushteve të favorshme (financiare ose tjera) për të inkurajuar transmetimin privat në gjuhën e pakicës. Kjo mund të arrihet me ndarjen e liçencave, përfshirë këtu edhe shpalljet për tender ose përgjigjet e propozimeve të ndonjë aplikanti. Shtetet poashtu mund të vendosin që transmetuesit në gjuhën e pakicave të lirohen nga legjislacioni i konkurrencës ose të krijohen regjime të veçanta për t’i liruar ata nga ngarkesat administrative.
- Atëherë kur nuk ekziston transmetim privat në gjuhën e pakicave, shtetet duhet që sipas nevojës, në mënyrë aktive të ndihmojnë themelimin e tyre.

C. ORARI

Shtetet duhet të sigurojnë që kohëzgjatja e mundësuar dhe orari i emisioneve në gjuhën e pakicave të pasqyrojë numrin dhe koncentrimin e pakicës kombëtare dhe t’i përshtatet nevojave dhe interesave të tyre. Duhet pasur parasysh edhe kohëzgjatjen më të shkurtër dhe orarin e përshtatshëm, i cili është i nevojshëm që pakicat të kenë mundësi kuptimplote për të përcjellë mediat në gjuhën e tyre. Këto synime mund të arrihen me anë të liçencimit, duke përfshirë edhe parashikimin e kohëzgjatjes dhe kohës së transmetimit të emisioneve në gjuhën e pakicave kombëtare.

16) Financimi publik

Shtetet duhet të marrin parasysh përkrahjen financiare për emisionet në gjuhën e pakicave. Kjo mund të arrihet me grante të drejtpërdrejta, regjime të favorshme financiare/tatimore dhe lirime nga pagesa e disa detyrimeve që duhen paguar me marrjen ose ndërrimin e licencës. Për të siguruar barazi efektive, transmetuesit e emisioneve në gjuhën e pakicave në komunitetet me numër të vogël banorësh mund të kërkojnë fonde ose lehtësime në disproporcion me numrin e tyre në formë të një përqindjeje të burimeve në dispozicion.

Me anë të dispozitave të përkrahjes financiare, shtetet duhet të inkurajojnë dhe të lehtësojnë prodhimin dhe shpërndarjen e punës audio dhe audio-vizuele në gjuhët e pakicave.

17) Zhvillimi i mundësive

Shtetet duhet të kontribuojnë në zhvillimin e mundësive për transmetime në gjuhën e pakicave. Kjo mund të bëhet me përkrahje teknike për shpërndarjen e prodhimeve në gjuhën e pakicave, si brenda ashtu edhe jashtë shtetit dhe me lehtësimin e transmetimit tejkufitar në gjuhën e pakicave. Përveç kësaj, shtetet duhet të marrin parasysh përkrahjen e arsimimit dhe trajnimit të kuadrove për transmetim në gjuhën e pakicave.

SHËNIM SQARUES I UDHËZIMEVE PËR PËRDORIMIN E GJUHËS SË PAKICAVE NË MEDIAT ELEKTRONIKE

Këto shënime sqaruese japin një pasqyrë të shkurtër për standardet parimore ndërkombëtare mbi të cilat bazohen Udhëzimet.

I. PARIMET KRYESORE

- 1) E drejta për **lirinë e të shprehurit** është gurthemeli i mbrojtjes ndërkombëtare të të drejtave të njeriut. Kjo përfshin të drejtën për marrjen dhe kumtimin e informacioneve dhe ideve nga secili pa ndërhyrjen e autoriteteve publike dhe pavarësisht nga kufinj të. Është e definuar në Nenin 19 të Deklaratës Universale mbi të drejtat e njeriut (*UDHR*) të vitit 1948, Neni 19 i Konventës Ndërkombëtare mbi të drejtat qytetare dhe politike (*ICCPR*) të vitit 1966, dhe në Nenin 10 të Konventës Europiane mbi mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe lirive fundamentale (*ECHR*) të vitit 1950. Për shembull, paragrafet 2 dhe 3 të Nenit 19 të *ICCPR* thonë:
 2. Çdo njeri duhet të ketë të drejtën e lirisë së të shprehurit; kjo e drejtë duhet të përfshijë lirinë e kërkimit, marrjes dhe kumtimin të informacioneve dhe ideve të të gjitha llojeve, pavarësisht nga kufinj të, qoftë gojarisht, qoftë me shkrim ose përmes shtypit, në formë të artit, ose nëpërmes çdo lloj mediumi që vet do të zgjedhë
 3. Realizimi i të drejtave të dhëna në paragrafin 2 të këtij neni në vete ngërthen edhe detyra dhe përgjegjësi të veçanta. Prandaj mund të varet nga kufizimet e caktuara, mirëpo këto duhet të jenë vetëm ashtu siç janë paraparë me ligj dhe nëse janë të domosdoshme:
 - (a) Për respektimin e të drejtave dhe reputacionit të të tjerëve;
 - (b) Për mbrojtjen e sigurisë shtetërore ose të rendit publik (*ordre public*), ose të shëndetit dhe etikës publike.

Komiteti i të drejtave të njeriut të KB, i themeluar për mbikqyrjen e zbatimit të *ICCPR*, në Komentin e vet të përgjithshëm 10 (1983) se e drejta për lirinë e të

shrehurit e definuar në Nenin 19 nuk përfshin vetëm lirinë për të kërkuar dhe pranuar informacione dhe ide të llojeve të ndryshme por edhe të drejtën që atë ta bëjë në cilindo medium. Për sa i përket *ECHR*, Gjykata Europiane e të drejtave të njeriut në lëndët e *Oberschlick v. Austrisë* (vendimi i datës 22 maj 1991, Seria A, Nr.204, para.57) dhe *Autronic AG v. Zvicrës* (vendimi i datës 22 maj 1990, Seria A, Nr.178, para.47) mban qëndrimin se Neni 10 mbron jo vetëm thelbin e ideve dhe informacioneve të shprehura por gjithashtu edhe formën në të cilën ato janë përcjellur. Në *KSBE/OSBE*, Dokumenti i vitit 1990 nga Takimi i Kopenhagës – Konferenca e dimensioneve njerëzore (Dokumenti i Kopenhagës, para.9.1) si dhe Dokumenti i vitit 1991 i Simpoziumit në Krakov mbi Trashëgiminë kulturore të shteteve pjesëmarrëse në *KSBE* (dokumenti i Krakovit para 6.1) e përsërit qëndrimin e të drejtës për lirinë e të shprehurit. Sipas Dokumentit të Kopenhagës, personat që i përkasin pakicave kombëtare kanë të drejtë të përdorin gjuhën e tyre amtare privatisht dhe publikisht (para.32.1) dhe gjithashtu kanë të drejtën e shpërndarjes, qasjes, dhe këmbimit të informacioneve në gjuhën e tyre amtare (para.32.5).

Në *Handyside v. Britanisë së Madhe* (vendimi i datës 7 dhjetor 1976, Seria A, Nr.24, para.49), Gjykata Europiane e të drejtave të njeriut ka dhënë interpretimin e mëtejshëm të Nenit 10 të *ECHR* si vijon: “Liria e të shprehurit përmban një nga themelet esenciale të një shoqërie [demokratike], një nga kushtet themelore për përparimin e saj dhe për zhvillimin e çdo njeriu. Sipas paragrafit 2 të Nenit 10 (neni 10-2), kjo liri është e aplikueshme jo vetëm mbi ‘informacionet’ ose ‘idetë’ të cilat janë pranuar apo konsideruar si joofenduese apo mospërfillëse, por gjithashtu edhe për ato të cilat kanë ofenduar, tronditur dhe shqetësuar shtetin ose cilindo pjesë të popullatës. Të këtilla janë kërkesat e pluralizmit, tolerancës dhe zemërgjërësisë pa të cilat nuk mund të ketë ‘shoqëri demokratike’. Kjo mes tjerash nënkupton se çdo ‘formalitet’, ‘kushtëzim’, ‘kufizim’ ose ‘dënim’ i imponuar në këtë sferë duhet të jetë në përpjestim me qëllimin e ndjekur legjitim”.

- 2) Në Nenin 15(a) të Konventës ndërkombëtare ekonomike, të drejtat shoqërore dhe kulturore (*ICESCR*) të vitit 1966, shtetet e njohin të drejtën e secilit të jetë pjesëmarrës në jetën kulturore. Neni 27 i *ICCPR* mbron të drejtat e personave që u përkasin, *inter alia*, pakicave gjuhësore, në mënyrë që ata të gëzojnë kulturën e tyre ose përdorin gjuhën e tyre në komunitet me pjesëtarë të grupeve të tjera. Ruajtja dhe promovimi i pluralizmit në mediat elektronike që pasqyrojnë **larminë kulturore dhe gjuhësore** janë komponente të domosdoshme për lirinë e të shprehurit. Sipas Nenit 2 të Deklaratës së përgjithshme të UNESCOs të vitit 2001 mbi Diversitetin kulturor, politika që

siguron pluralizmin kulturor i japin shprehje realitetit të shumllojshmërisë politike. Neni 6, Deklarata shënon se larmia kulturore është e garantuar me, *inter alia*, lirinë e të shprehurit, pluralizmin e mediave dhe shumëgjuhësinë. Në *Lëndën e Informationsverein Lentia dhe të tjerët v. Austrisë* (vendimi i datës 24 nëntor 1993, Seria A, Nr.276) Gjykata Europiane e të drejtave të njeriut ka theksuar rëndësinë e pluralizmit për lirinë e të shprehurit. Në atë lëndë, Gjykata veçoi (në para.38) se e drejta e popullatës për të pranuar informacione dhe ide të interesit të përgjithshëm “nuk mund të kryhet me sukses përderisa nuk bazohet në parimet e pluralizmit për të cilat shteti është garantuesi themelor. Ky mendim është veçanërisht i vlefshëm kur ka të bëjë me mediat audio-vizuele, programet e të cilave shpesh transmetohen gjerësisht”. Në frymën e njejtë, Neni 9(4) i Konventës kornizë të Këshillit të Europës për mbrojtjen e pakicave kombëtare të vitit 1994 (Konventa Kornizë) kërkon që palët shtetërore të “miratojnë masat e duhura për mundësimin e qasjeve në mediat për pjesëtarët e pakicave kombëtare dhe për promovimin e tolerancës dhe pranimin e pluralizmit kulturor”.

Për më tepër, Neni 10*bis* nga viti 1989 (i ndryshuar më 2002) i Konventës Europiane mbi Televizionet tejkufitare (*ECTT*) kërkon që shtetet palë të mundohen të shmangin rrezikimin e **pluralizmit të mediave**. Deklarata mbi lirinë e të shprehurit dhe informimit, e miratuar nga Komiteti i Ministrave të Këshillit të Europës më 1982, në Nenin II(d) përcakton qëllimet që duhet arritur “ekzistimin e një vargu të gjerë të mediave të pavarura dhe autonome, që do të lejonte pasqyrimin e shumllojshmërisë së ideve dhe mendimeve”. Në paragrafin 6.2 të Dokumentit të Krakovit, shtetet anëtare në OSBE kanë shprehur bindjen e tyre se larmia e transmetimeve të sektorit privat “ndihmon sigurimin e pluralizmit dhe lirinë e të shprehurit artistik dhe kulturor”.

- 3) Obligimi i shtetit të mbrojë **identitetin gjuhësor (dhe ndonjë identitet tjetër)** të personave që u përkasin pakicave kombëtare është rrënjësor në një numër të madh instrumentesh ndërkombëtare dhe në jurisprudencën e Gjykatës Europiane për të drejtat e njeriut. Neni 1 i Deklaratës së Kombeve të Bashkuara të vitit 1992 për të drejtat e personave që u përkasin pakicave kombëtare ose etnike, fetare dhe gjuhësore (Deklarata mbi pakicat e KB) është veçanërisht relevante:

1. Shtetet duhet të mbrojnë ekzistimin dhe identitetin kombëtar ose etnik, kulturor, fetar dhe gjuhësor të pakicave në territoret e tyre dhe duhet të inkurajojnë krijimin e kushteve për promovimin e këtij identiteti.

2. Shtetet duhet të miratojnë ligje të përshtatshme dhe masa të tjera për arritjen e këtyre synimeve.

Neni 4(2) më tej përcakton se “Shtetet duhet të marrin masa në krijimin e kushteve të favorshme për t’u mundësuar personave që u përkasin pakicave, të mund të shprehin karakteristikat e tyre dhe të zhvillojnë kulturën, gjuhën, fenë, traditat dhe zakonet e tyre, përveç aty ku përvojat specifike shkelin ligjin vendor dhe janë në kundërshtim me standardet ndërkombëtare”. Neni 17(a) i vitit 1989 i Konventës së KB për të drejtat e fëmijëve kërkon nga shtetet palë të “inkurajojnë mediat në shpërndarjen e informacioneve dhe materialeve” në përputhje me objektivat edukative të Konventës duke përfshirë edhe respektimin e identitetit personal kulturor të fëmijëve dhe gjuhën e tyre siç është paraparë me Nenin 29. Këto dispozita përsëriten në Konventën Kornizë. Në Preambulën e Konventës Kornizë thuhet se një shoqëri e vërtetë demokratike dhe pluraliste, krahas asaj që duhet të respektojë identitetin gjuhësor të çdo personi që i përket një pakice kombëtare, duhet gjithashtu edhe të “krijojë kushte të caktuara, të cilat u mundësojnë atyre të shprehin, ruajnë dhe zhvillojnë këtë identitet”. Neni 5(1) i instrumentit të njejtë, në mënyrë eksplicite e përcakton obligimin e shteteve palë për të krijuar kushtet e nevojshme për personat që i përkasin pakicës kombëtare “që ata të ruajnë elementet themelore të identitetit të tyre” duke përfshirë edhe gjuhën e tyre. Shtetet pjesëmarrëse në OSBE obligohen të mbrojnë, *inter alia*, identitetin gjuhësor të personave që u përkasin pakicave kombëtare në pajtim me Dokumentin përmbyllës të takimit pasues të Vienës, 1986-1989, të Konferencës për siguri dhe bashkëpunim në Europë, 1989 (Dokumenti i Vienës, Parimet, para.19), Dokumenti i Kopenhagës (paragrafet 32,33), dhe Raporti i vitit 1991 nga takimi i CSCE të Ekspertëve për pakicat kombëtare në Gjenevë (Dokumenti i Gjenevës, Kaptina III dhe VII).

- 4) **Ndalimi i diskriminimit** në bazë të gjuhës, *inter alia*, është parim themelor i të drejtës ndërkombëtare për të drejta të njeriut. Instrumentet ndërkombëtare, të cilat qartë e ndalojnë diskriminimin në bazë gjuhësore përfshijnë: *UDHR* (Neni 2); *ICCPR* (Nenet 2(1) dhe 26); *ICESCR* (Neni 2(2)); Deklarata e KB mbi pakicat (Neni 2(1)); *ECHR* (Neni 14 dhe Neni 1 i Protokolit 12); Karta e Unionit European mbi të drejtat fundamentale, 2000 (Neni 21). Midis dokumenteve të OSBE, shfaqen edhe obligime të tjera të ngjashme, si ato në Aktin përfundimtar të Helsinkit, 1975 (Parimet VII) dhe Dokumenti i Vienës (Parimet, para.13.7), kurse Dokumenti i Kopenhagës ndalon “çdo diskriminim” (para.5.9).

Parimi i mosdiskriminimit përfshin obligimin për trajtimin e ndryshëm të personave varësisht nga situatat e ndryshme, në mënyrë që të mund të arrihet **barazia efektive**. Për shembull, paragrafi 19 i Dokumentit të Vienës (nën Parimet) obligon shtetet pjesëmarrëse në OSBE të sigurojnë “barazi të plotë” për personat që u përkasin pakicave kombëtare. Nëse trajtimet e ndryshme nuk duhet të jenë diskriminuese, ato duhet të bazohen në kriteret e arsyeshme dhe objektive; të kenë qëllim legjitim; dhe duhet të pasqyrojnë përpjestim të arsyeshëm midis trajtimit të dallueshëm dhe qëllimit të përcaktuar. Ky parim është i diskutuar në Komitetin e KB për të drejtat e njeriut, në Komentin e përgjithshëm 18 për mosdiskriminim (1989) dhe në Gjykatën Europiane për të drejtat e njeriut, dhe sidomos në vendimin themelor në *Rastin belg të gjuhësisë* (vendimi i datës 23 korrik 1968, Seria A, Nr 6) në lidhje me të drejtat e gjuhësisë.

Parimi i mosdiskriminimit përfshin përdorimin e mundshëm të **masave të veçanta dhe konkrete** të cilat kanë për qëllim përsheptimin dhe arritjen *de facto* të barazisë për personat që u përkasin pakicave kombëtare. Ky koncept shfaqet në mënyrë eksplicite në Nenet 1(4) dhe 2(2) të Konventës ndërkombëtare, 1965 për mënjanimin e të gjitha formave të diskriminimit racor dhe Nenet 3 dhe 4 të Konventës, 1979 për mënjanimin e të gjitha formave të diskriminimit të grave. Në paragrafin 31 të Dokumentit të Kopenhagës, shtetet pjesëmarrëse në OSBE janë obliguar të miratojnë, “aty ku është e domosdoshme, masa të veçanta me qëllim të sigurimit të barazisë së plotë të personave që u përkasin pakicave kombëtare me qytetarët tjerë, në realizimin dhe gëzimin e të drejtave të njeriut dhe lirive fundamentale”. Neni 4(1) i Deklaratës së KB mbi pakicat ngjashëm përcakton se shtetet “duhet të marrin masa, aty ku është nevoja, për të siguruar që pjesëtarët e pakicave, në mënyrë të plotë dhe efektive të realizojnë të gjitha të drejtat e tyre njerzore dhe liritë fundamentale, pa kurrfarë diskriminimi dhe me barazi të plotë para ligjit”. Neni 4(2) i Konventës Kornizë gjithashtu kërkon që shtetet palë të miratojnë masa të duhura për promovimin e barazisë së plotë dhe efektive për pjesëtarët e pakicave kombëtare dhe për atë duhet kushtuar vëmendje të duhur kushteve të veçanta. Neni 7(2) i Kartës Europiane mbi gjuhët rajonale ose minoritare, 1992 (Karta Europiane mbi gjuhët) qartë lexon se masat që kanë për qëllim promovimin e barazisë të gjuhës së pakicave nuk duhet të konsiderohen diskriminuese.

II. POLITIKA

- 5) Shtetet pjesëmarrëse në OSBE janë angazhuar në mbrojtjen dhe **krijimin e kushteve** për promovimin gjuhësisë dhe aspekteve të tjera të identitetit të pjesëtarëve të pakicave kombëtare në territorin e tyre (Dokumenti i Kopenhagës, para.33). Konventa Kornizë thelbësisht përshkruan obligimet e njejta në Nenin 5(1). Neni 9(4) i Konventës Kornizë poashtu kërkon nga shtetet palë të miratojnë “masat e duhura për lehtësimin e qasjes në media për pjesëtarët e pakicave kombëtare dhe për promovimin e tolerancës dhe mundësimin e pluralizmit kulturor”. Neni 7(1) i Kartës Europiane të gjuhëve kërkon nga shtetet palë “të bazojnë politikën, legjislacionin dhe përvojën e tyre” në, *inter alia*, “nevojën e aktiviteteve të patundura për promovimin e gjuhëve rajonale dhe minoritare me qëllim të ruajtjes së tyre” dhe “lehtësimin dhe/ose inkurajimin e përdorimit të gjuhëve rajonale ose minoritare, të folurit [...] në jetën publike dhe private”. Në Nenin 7(3) palët inkurajojnë mediat që të promovojnë “kuptimin e ndërsjelltë midis të gjitha grupeve gjuhësore në vend”. Konventa mbi të drejtat e fëmijëve në Nenin 17(d) përcakton se “shtetet palë duhet të inkurajojnë mediat të kenë kujdes të veçantë ndaj nevojave gjuhësore të fëmijëve që u përkasin grupeve minoritare ose që janë vendas”.

Shtetet pjesëmarrëse në OSBE kanë marrë përsipër që pjesëtarëve të pakicave kombëtare t’u krijojnë mundësi të barabarta për kyçjen e tyre efektive në jetën publike, në aktivitetet ekonomike dhe në ndërtimin e shoqërive të tyre (Kaptina IV a Dokumentit të Gjenevës). Neni 15 i Konventës Kornizë thekson se “Palët duhet të krijojnë kushte të domosdoshme për pjesëtarët e pakicave kombëtare në **pjesëmarrjen** e tyre **efektive** në jetën kulturore, shoqërore dhe ekonomike dhe në çështjet publike, sidomos në ato ku ata janë drejtpërdrejtë të involvuar”. Në paragrafin 33 të Dokumentit të Kopenhagës, Shtetet pjesëmarrëse në OSBE kanë marrë përsipër miratimin e masave për, *inter alia*, mbrojtjen e identitetit gjuhësor të pakicave kombëtare, dhe të zhvillojnë “konsultime të domosdoshme, përfshirë këtu edhe kontaktet me organizatat ose asociacionet e këtyre pakicave, në përputhje me procedurat vendimmarrëse të secilit shtet”. Në kaptinën III të Dokumentit të Gjenevës, shtetet pjesëmarrëse të OSBE kanë pranuar se pjesëmarrja e duhur demokratike e pjesëtarëve nga pakicat kombëtare ose përfaqësuesit e tyre në organet e vendimmarrjes ose këshilldhënëse, përbën një element të rëndësishëm të pjesëmarrjes efektive në çështjet publike. Neni 11(3) i Kartës Europiane të gjuhëve kërkon që palët të garantojnë se interesat e përdoruesve të gjuhës minoritare janë përfaqësuar ose janë marrë parasysh, sidomos përbrenda organeve rregullative të mediave elektronike.

- 6) Nevoja për **organet e pavarura rregullative** rrjedh nga parimet e demokracisë dhe qeverisjes së mirë dhe nga përvoja më e mirë ndërkombëtare. Rekomandimi i Komitetit të Ministrave të Këshillit të Europës Nr. R 99(1) për shtetet anëtare mbi masat e promovimit të pluralizmit të mediave shënon se “organet shtetërore përgjegjëse për ndarjen e licencave transmetuesve privatë, gjatë kryerjes së detyrës në misionin e tyre, duhet t’i kushtojnë vëmendje pluralizmit” (Shtojca, pjesa I, Rregullativa e pronësisë: transmetimi dhe shtypi). Më saktësisht, në Rekomandimet e Oslos, 1998 lidhur me të Drejtat e pakicave kombëtare, në Rekomandimin 10 thuhet se organet publike për media “duke marrë parasysh përmbajtjen dhe orientimin e programit duhet të jenë të pavarura dhe duhet të përfshijnë edhe pjesëtarë të pakicave kombëtare, duke shërbyer në mënyrë të pavarur”.
- 7) Në Rekomandimin Nr R (96) 10 të Komitetit të Ministrave të Këshillit të Europës për shtetet anëtare mbi Garantimin e pavarësisë së shërbimit transmetues publik, roli i **shërbimit transmetues publik** është i nënvizuar “si faktor themelor i komunikimit pluralist, i cili është i kapshëm për secilin, qoftë në nivelin shtetëror e qoftë në atë rajonal, me anë të dispozitave të një shërbimi programor themelor gjithpërfshirës i cili përfshin informacione, arsim, kulturë dhe zbavitje”. Roli i shërbimit transmetues publik në ofrimin e programit të barabartë dhe të balancuar është pranuar nga Gjykata Europiane për të drejtat e njeriut në, p.sh. *Lënda Lentia* (para.33). Karta Europiane e gjuhëve në Nenin 11(1), në mënyrë eksplicite parashikon që transmetuesit të realizojnë “një mision të shërbimit publik” për t’u marrë me nevojat e personave që përdorin gjuhët e pakicave. Rekomandimet Rec (2003) 9 të Komitetit të Ministrave të Këshillit të Europës për shtetet anëtare lidhur me masat e promovimit të kontributit demokratik dhe shoqëror të transmetimit digjital, thekson se roli i shërbimeve publike transmetuese në një shoqëri demokratike duhet të përkrahë “vlerat që ndodhen nën strukturat politike, juridike dhe shoqërore të shoqërive demokratike, e sidomos respektimi i të drejtave të njeriut, kulturës dhe pluralizmit politik”.

Sipas Komitetit të Ministrave të Këshillit të Europës “kur shërbimi transmetues publik ka obligim të veçantë promovimin e kulturës së tolerancës dhe mirëkuptimit, atëherë mediat elektronike si tërësi janë forcë potente e krijimit të një atmosfere ku mund të diskutohet dhe të vihet në pah egzistimi i jotolerancës”. (Shtojca e Rekomandimet Nr. R (97) 21 për shtetet anëtare mbi mediat dhe promovimin e kulturës dhe tolerancës, pjesa 5). Në Rekomandimet Nr. R (99) 14 për shtetet anëtare mbi shërbimin univerzal të komunitetit që ka

të bëjë me shërbimet e reja të komunikimit dhe informimit, Komiteti i Ministrave thekson efektet bashkëvepruese të bashkëpunimit midis autoriteteve publike dhe sektorit privat në dobi të shfrytëzuesve të shërbimeve të reja të komunikimit dhe informimit.

- 8) Mundësia që pjesëtarët e pakicave të **themelojnë dhe mbajnë mediat elektronike** në gjuhën e tyre, është garantuar me Nenin 9(3) të Konventës Kornizë. Neni 11 i Kartës Europiane për gjuhë, specifikon alternativat që mund t'i ndjekin shtetet, në mënyrë që të realizojnë këto mundësi për pakicat gjuhësore.

III. RREGULLORJA

- 9) Rregullorja e mediave transmetuese duhet të jetë **në pajtim me parimet e përgjithshme** të regjistruara në këto Udhëzime, duke përfshirë lirinë e të shprehurit, mbrojtjen e larmisë kulturore dhe gjuhësore me anë të transmetimeve në gjuhën e pakicave, dhe mbrojtjen e identitetit gjuhësor pa diskriminim. Rregulloret që ndërhyjnë në lirinë e të shprehurit varen nga kërkesat e Nenit 19(3) të *ICCPR* dhe Nenit 10(2) të *ECHR*, dhe sipas këtij të fundit nuk duhet të ekzistojnë kurrëfarë kufizimesh në realizimin e lirive, përveç atyre “të parashikuara me ligj dhe të domosdoshme për një shoqëri demokratike, që është në interes të sigurisë shtetërore, integritetit territorial ose sigurisë publike, për parandalimin e trazirave ose kriminalitetit, për mbrojtjen e shëndetit dhe moralit, për mbrojtjen e reputacionit ose të drejtave të të tjerëve, për ruajtjen e informacioneve sekrete, ose për ruajtjen e autoritetit dhe neutralitetin e organeve gjyqësore”.

Në pajtim me Nenin 10(1) të *ECHR*, liçencimi është një rrugë e mundshme për rregulloren mbi mediat. Neni 9(2) i Konventës Kornizë lexon se kur bëhet fjalë për lirinë e të shprehurit dhe qasjes së pakicave kombëtare në media, shtetet palë mund të kërkojnë “liçencim pa diskriminim dhe të bazuar në kritere objektive, për radio zë dhe transmetim televiziv, ose ndërmarrje kinematografike”. Në OSBE, edhe në Dokumentin e Krakovit (para.6.1) edhe në raportin e Dokumentit të Gjenevës (Kaptina VII), shtetet pjesëmarrëse janë angazhuar në rregullimin e mediave elektronike vetëm sipas mënyrës së përcaktuar me ligj dhe konform standardeve ndërkombëtare.

- 10) Shtetet pjesëmarrëse në OSBE e njohin të drejtën e pjesëtarëve të pakicave kombëtare për “shpërndarjen, qasjen dhe këmbimin e informatave në gjuhën e

tyre amtare” (Dokumenti i Vienës, Bashkëpunimi në fushën humanitare dhe të tjera, kontaktet njerëzore, paragrafi 45: Dokumenti i Kopenhagës, para.32.5). Kjo e drejtë nuk duhet të dëmtohet nga **liçencimi ose rregullat e tjera**. Komiteti Europian për të drejtat e njeriut në vendimin e tij për pranueshmërinë në *Lëndën e Verein Alternatives Lokalradio Bern v. Zvicrës* (16 tetor 1986, App. Nr.10746/84), duke cituar gjykimin e *Handyside*, theksoi se sistemi i liçencimit duhet të respektojë kriteret e pluralizmit, tolerancës dhe qëndrimit të hapur pa paragjyqime. Komiteti sqaroi se këtu përfshihet gjuha e transmetimit:

[...] Refuzimi për ndarjen e liçencës së transmetimit mund të shkaktojë problem nën Nenin 10, së bashku me Nenin 14 të Konventës [të Europës] në rrethana specifike. Ky lloj problemi do të shkaktohej për shembull, nëse refuzimi për ndarjen e liçencës rezulton drejtpërdrejtë në përpjestim të konsiderueshëm me banorët e rajonit të caktuar, të cilët janë privuar nga transmetimi në gjuhën e tyre amtare.

Kur bëhet fjalë për mediat private, Asambleja parlamentare e Këshillit të Europës, në paragrafin 17(vi) të Rekomandimit 1589 (2003) mbi lirinë e të shprehurit në mediat në Europë, ka inkurajuar shtetet anëtare “të shfuqizojnë kufizimet mbi krijimin dhe funksionimin e mediave elektronike private në gjuhën e pakicave”.

- 11) Në lidhje me **përpjestimin e rregulloreve**, Gjykata Europiane e të drejtave të njeriut ka mbështetur në mënyrë konsistente Nenin 10 të *ECHR* të kërkojë që rregulloret për transmetim të ndjekin një cak legjitim dhe të jenë në përpjestim të drejtë me atë cak.

Në paragrafin 32 të *Lëndës Lentia*, përveç faktorëve teknikë, Gjykata përmendi edhe këta faktorë për liçencim të duhur: “natyra dhe qëllimet e stacionit të propozuar, potenciali i tij i shikuesve në nivel shtetëror, rajonal ose lokal, të drejtat dhe nevojat e shikuesve të veçantë dhe obligimet që dalin nga instrumentet juridike ndërkombëtare”. Në vendimin e vet mbi *Lëndën Tele 1 Privatfernsehgesellschaft MBH v. Austrisë* (21 shtator 2000, App. Nr. 32240/96, paragrafet 39,40), Gjykata vërtetoi se **numri i grupit të caktuar të shikuesve dhe qasja më e lehtë** në transmetimet alternative (p.sh. përmes televizionit kablovik) janë faktorë të rëndësishëm për përcaktimin e përpjestimit të kufizimeve. Në *Lëndën e Verein Alternatives*, Komiteti specifikoi se rrethanat politike – “siç janë pluralizmi kulturor dhe gjuhësor, ekuilibri midis rafshinave dhe rajoneve malore dhe një politikë e drejtpeshuar

federaliste” – gjithashtu mund të merren parasysh gjatë vlerësimit të përpjestimit të rregullativës.

- 12) Rregullorja e **përkthimit, inçizimit, post sinkronizimit dhe titlimit** të programeve audiovizuale në gjuhët e pakicave dhe prej një gjuhe tjetër në gjuhën e pakicave duhet të jenë në pajtim me të drejtën e lirisë së të shprehurit, të kontribuojnë në realizimin e obligimeve ndërkombëtare në lidhje me mbrojtjen e pakicave si dhe promovimin e mirëkuptimit, tolerancës dhe miqësisë në mes pjesëtarëve të pakicave kombëtare dhe mazhorancës së popullatës të atij shteti. Rregulloret nuk duhet të bien ndesh me transmetimin ose me pranimin e transmetimeve në gjuhët e pakicave. Neni 12 i Kartës Europiane për gjuhë kërkon nga shtetet palë të mundësojnë qasjen e produksioneve në gjuhët rajonale ose të pakicave, duke ndihmuar dhe zhvilluar përkthimin, inçizimin, post-sinkronizimin dhe titlimin, dhe nëse është e domosdoshme, përmes krijimit, promovimit dhe financimit të përkthimit dhe shërbimeve për hulumtime terminologjike.
- 13) *ICCPR* dhe *ECHR* garantojnë lirinë e të shprehurit “pa marrë parasysh kufinjte”. **Pranimi i lirë i transmetimeve tejkufitare** është një aspekt i të drejtave të pjesëtarëve të pakicave kombëtare për themelimin dhe mbajtjen e kontakteve të lira dhe paqesore përtej kufijve, sidomos me ata, me të cilët ndajnë identitet etnik, kulturor, gjuhësor, ose fetar, ose trashëgimi të përbashkët kulturore, siç është përcaktuar me Nenin 17 të Konventës Kornizë dhe në kushte të ngjashme në paragrafin 32.4 të Dokumentit të Kopenhagës.

Neni 4 i shteteve të *ECTT*, nënvizon që shtetet palë duhet “të garantojnë lirinë e pranimit dhe nuk duhet të kufizojnë ritransmetimin e shërbimeve programore në territoret e tyre, shërbime që janë në pajtim me kushtet e kësaj konvente”. Më tej, Neni 11(2) i Kartës Europiane për gjuhë, duke e pranuar rregulloren thotë se “Shtetet palë duhet të ndërmarrin masa për të garantuar lirinë e pranimit të drejtpërdrejtë të transmetimeve të radios dhe televizionit nga shtetet fqinje në gjuhën që përdoret, në mënyrë identike apo të ngjashme me gjuhën rajonale apo të minoritetit, dhe të mos pengojë riemetimin e transmetimeve të radios dhe televizionit nga shtetet fqinje në gjuhën e këtillë”.

Së fundi, parimi sipas të cilit transmetimi tejkufitar nuk i liron shtetet nga obligimi i tyre për lehtësimin e transmetimeve të prodhimit vendor, rrjedh nga Neni 9 i kësaj Konvente Kornizë. Sipas Komitetit Këshillues, në suaza të Konventës Kornizë, “mundësia e përcjelljes së programeve nga shtetet fqinje nuk e parandalon domosdoshmërinë për sigurimin e programeve me çështje

vendore që kanë të bëjnë me pakicat kombëtare dhe programet në gjuhët e pakicave” (2002 Opinioni mbi Shqipërinë, para.50). Më saktësisht, Rekomandimi 11 i Rekomandimeve të Oslos në lidhje me të drejtat gjuhësore të pakicave kombëtare thotë se “Qasja në mediat që janë jashtë vendit, nuk duhet të kufizohet padrejtësisht. Kjo qasje nuk duhet të arsyetojë zvogëlimin e kohës së lejuar transmetuese për pakicat në mediat e financuara nga shteti në vendin ku jeton pakica e caktuar”.

IV. PËRKRAHJA E GJUHËS SË PAKICAVE

- 14) Parimi se Shtetet duhet të **përkrahin transmetimin në gjuhët e pakicave** pasqyrohet në instrumentet e ndryshme ndërkombëtare. Me Nenin 27 të *ICCPR* shtetet palë obligohen të mundësojnë shfrytëzimin efektiv të të drejtave të pakicave dhe të marrin ato masa të domosdoshme pozitive për mbrojtjen e të drejtave të pjesëtarëve nga grupet e pakicave për të shfrytëzuar dhe zhvilluar kulturën dhe gjuhën e tyre. Deklarata e KB mbi pakicat, në Nenin 4(1) thotë se “Shtetet duhet të marrin masa aty ku kërkohet” për të garantuar që pjesëtarët e pakicave kombëtare i realizojnë të drejtat e tyre njerëzore në mënyrë efektive. Konventa Kornizë, në Nenin 6(1) thotë se shtetet palë duhet “të përkrahin respektimin, mirëkuptimin dhe bashkëpunimin e ndërsjellë” mes personave, “pavarsisht nga identiteti gjuhësor”, me anë të, *inter alia*, mediave. Karta Europiane për gjuhët, në Nenin 7(1)(c) lexon se palët pajtohen për “nevojën e një aktiviteti të vendosur në përkrahjen e gjuhëve rajonale ose minoritare me qëllim të mbrojtjes së tyre”. Në Nenin 10(3) të *ECTT*, shtetet palë “angazhohen në gjetjen e përbashkët të instrumenteve dhe procedurave më të përshtatshme për mbështetjen e aktiviteteve dhe zhvillimit të produksionit Europian, posaçërisht në shtete me kapacitet të ulët të produksionit audiovizuel ose fushë të kufizuar gjuhësore, natyrisht duke mos bërë diskriminim midis transmetuesve”. Për më tepër, Neni 11(1)(a, b dhe c) i Kartës Europiane për gjuhët kërkon që shtetet të krijojnë, inkurajojnë ose lehtësojnë kanalet televizive ose të radios që transmetojnë programet e gjuhëve rajonale ose minoritare. Veç kësaj Neni 11(1)(d) i Kartës Europiane për gjuhët kërkon nga shtetet palë “të inkurajojnë dhe/ose të lehtësojnë prodhimin dhe shpërndarjen e punëve audiovizuele në gjuhët rajonale ose minoritare”.

Në të njëjtën mënyrë, instrumentet ndërkombëtare theksojnë në mënyrë eksplicite nevojën për ofrimin e **qasjes kuptimplote** në transmetimet në gjuhën e pakicave. Konventa Kornizë, për shembull, në Nenin 9(4) parashikon: “Në kuadër të kornizës së sistemeve juridike, shtetet palë duhet të miratojnë

masa adekuate për lehtësimin e qasjes në media për pjesëtarët e pakicave kombëtare”. Neni 9(1) ndalon diskriminimin kundër pjesëtarëve të pakicave kombëtare në qasjen e tyre në media. Karta Europiane për gjuhët, në Nenin 12(1)(a) i obligon shtetet palë që “të përkrahin mjetet e ndryshme për qasje në produksionet e realizuara në gjuhët [rajonale ose minoritare]”.

- 15) Gjatë mundësimin të qasjes kuptimplote në transmetimet në gjuhën e pakicave, shtetet duhet të kenë parasysh **numrin, koncentrimin dhe shpërndarjen si dhe nevojat dhe interesat** e pjesëtarëve të pakicave. Këto kritere kanë për qëllim të ndihmojnë shtetet në zbatimin e qasjes së barabartë efektive. Karta Europiane për gjuhët, në Nenin 11(1), thotë se politika e mediave duhet të hartohet, *inter alia*, “sipas situatës të secilës gjuhë”. Rekomandimi 9 i Rekomandimeve të Oslos në lidhje me të drejtat gjuhësore të pakicave kombëtare përcakton më hollësisht kohën e transmetimit dhe kualitetit që duhet “të jetë në përpjesëtim të drejtë me numrin dhe koncentrimin e pakicave kombëtare dhe i përshtatshëm për situatën dhe nevojat e tij”. Gjatë lehtësimin të qasjes në media për pjesëtarët e pakicave kombëtare, Konventa Kornizë kërkon nga shtetet palë që të lejojnë pluralizmin kulturor dhe të promovojnë tolerancën (Neni 9(4)), respektimin, mirëkuptimin dhe bashkëpunimin midis njerëzve (Neni 6(1)). Neni 7(1)(e) i Kartës Europiane për gjuhët, nënvizon rëndësinë e mirëmbajtjes së lidhjeve, përmes transmetimit, midis grupeve që përdorin gjuhë rajonale ose minoritare dhe grupeve të tjera në shtetet që përdorin gjuhë identike ose me formë të ngjashme, dhe thekson rëndësinë e themelimit të marrëdhënieve kulturore me grupet tjera në shtet që përdorin gjuhë të tjera. Instrumenti i njëjtë gjithashtu nënvizon rëndësinë e mundësimin të personave që nuk e flasin gjuhën rajonale apo minoritare por që jetojnë në vendin ku ajo gjuhë përdoret, të mësojnë atë gjuhë nëse shprehin dëshirë të tillë (Neni 7(1)(g)). Prandaj, niveli i përshtatshëm i transmetimit në gjuhë të pakicave duhet të inkurajohet në nivel gjithëshpërndarës. Kjo është sidomos e rëndësishme për pakicat e shpërndara.

Nënpjesët A, B dhe C të kësaj pjese të Udhëzimeve, prezantojnë një listë të pashtershme të mënyrave të rekomanduara për shtetet që të promovojnë gjuhët e pakicave në mediat elektronike. Ato pasqyrojnë përvojat më të mira të shteteve si edhe parimet e përcaktuara në Udhëzime. Është nënvizuar përgjegjësia e veçantë për të mundësuar ekzistimin e **shërbimit për transmetim publik** në gjuhët e pakicave. Instrumenti i vitit 1994 i Iniciativës së Europës Qendrore për mbrojtjen e pakicave, në Nenin 19 thotë, *inter alia*, se “Në rast [in] kur TV dhe radio janë pronë publike, shtetet duhet të sigurojnë, çdo herë kur të jetë e përshtatshme dhe e mundshme, që pjesëtarët e pakicave kombëtare të kenë të drejtë në qasjen e lirë në media dhe produksionin e

programeve në gjuhën e tyre”. Në Protokolin Kornizë të UE, në qershor të vitit 1997, mbi sistemin e transmetimit publik në shtetet anëtare të Traktatit të Amsterdimit është përcaktuar që “sistemi i transmetimit publik në shtetet anëtare është drejtpërsëdrejti i lidhur me nevojat demokratike, shoqërore dhe kulturore të secilës shoqëri dhe i nevojshëm për ruajtjen e pluralizmit të mediave”.

Inkurajimi i transmetimit në gjuhën e pakicës nga ana e **mediave private** është i mundshëm me anë të mjeteve të ndryshme, duke përfshirë këtu edhe **licencimin**. Komiteti i Ministrave të Këshillit të Europës ka rekomanduar shtetet anëtare që “trupat shtetërorë përgjegjës për dhënjen e licencave transmetuese, gjatë kryerjes së punës së tyre duhet t’i kushtojnë vëmendje të veçantë në ngritjen e pluralizmit medial” (Shtojca në Rekomandime Nr. R (99) 1 për shtetet anëtare mbi masat e promovimit e pluralizmit të mediave, pjesa 1. Rregulla për pronësi: transmetimi dhe shtypi). Dokumenti i Gjenevës i OSBE, në Kaptinën VII apelon për mbështetje të veçantë nga ana e shteteve palë për mediat elektronike me anë të dhënjes së informatave, në mënyrë që këta të dytët të kenë parasysh në programet e tyre, *inter alia*, identitetin gjuhësor të pakicave kombëtare.

- 16) Apeli i bërë shteteve për të shqyrtuar mundësinë e dhënjes së **mbështetjes financiare** për transmetime në gjuhën e pakicës rrjedh nga kërkesat për barazi efektive për qasje në mediat elektronike nga pjesëtarët e pakicave kombëtare. Neni 19 i Instrumentit të Iniciativës së Europës Qendrore mbi mbrojtjen e të drejtave të pakicave përcakton, *inter alia*, se “Shtetet garantojnë të drejtën e pjesëtarëve të pakicave kombëtare të shërbehen me mediat në gjuhën e tyre, konform rregullave të vlefshme shtetërore dhe me ndihmë të mundshme financiare”. Parimi i mosdiskriminimit kërkon që shërbimet për transmetime në gjuhën e pakicave të pranojnë në mënyrë proporcionale ndihmë shtetërore për mediat. Neni 11(1)(f) i Kartës Europiane për gjuhët përcakton se shtetet palë duhet patjetër ose “të mbulojnë shpenzimet plotësuese të mediave të cilat përdorin gjuhën rajonale apo minoritare aty ku ligji parashikon ndihmë financiare për mediat” ose “të aplikojnë masat ekzistuese për ndihmë financiare edhe për produksionin audiovizuel në gjuhë rajonale apo minoritare”.

Sa i përket **produksionit dhe shpërndarjes së punëve audiovizuele** në gjuhën e pakicave, siç është cekur edhe më lartë në Nenin 11(1)(d) të Kartës Europiane për gjuhët, shtetet palë obligohen “të inkurajojnë dhe/ose të lehtësojnë produksionin dhe shpërndarjen e punimeve audio dhe audiovizuele në gjuhët rajonale ose minoritare”. Në Rekomandimin Nr. R (93) 5 të Komitetit

të Ministrave të Këshillit të Europës, të titulluar Parimet përmbajtësore të përcaktuara për promovimin e shpërndarjes dhe transmetimit të punimeve audiovizuele me prejardhje nga shtetet e rajonit me produktion të vogël audiovizuel ose me mbulesë të limituar gjeografike dhe gjuhësore në tregjet e televizionit European, Komiteti shprehu mendimin se liritë që i përmban Neni 10 i *ECHR* “mund të realizohen në kuptim të plotë me procedurat audiovizuele në shtetet dhe rajonet me prodhim të vogël audiovizuel ose me mbulesë të limituar gjeografike ose gjuhësore duke u mundësuar atyre që të kenë qasje më efikase të prodhimeve të tyre në tregjet e Televizionit European”. Përbrenda Unionit European, Deklamimi 31 në Preambulën e Direktivës 97/36/EC thekson nevojën që Komuniteti të promovojë prodhues të pavarur “duke marrë parasysh kapacitetin audiovizuel të secilit shtet anëtar dhe nevojën për mbrojtjen e gjuhëve më pak të përdorura të Unionit European”. Gjatë definimit të nocionit “prodhues i pavarur”, shtetet anëtare duhet “të kenë shumë parasysh kriteret siç janë pronësia e ndërmarrjes prodhuese, sasia e programeve që furnizohet i njëjti transmetues dhe pronësia e të drejtave dytësore” (Direktiva 97/36/EC e Parlamentit të Europës dhe e Këshillit nga data 30 qershor 1997 duke e plotësuar Direktivën e Këshillit 89/552/EEC për Koordinim të Dispozitave të caktuara të përcaktuara me ligj, Rregullativa ose aktiviteti administrativ në shtetet anëtare në lidhje me ndjekjen e aktiviteteve të transmetimit televiziv).

- 17) Kriteriumi i **ndërtimit të kapaciteteve** të transmetimit në gjuhë të pakicave është implicit në kërkesat e shumë instrumenteve të cituara më lart. Neni 11(1)(g) i Kartës Europiane për gjuhët kërkon në mënyrë eksplicite nga shtetet palë “të përkrahin trajnimin e gazetarëve dhe kuadrit tjetër për mediat që përdorin gjuhët rajonale ose minoritare”.